

POLISÈMIA DEL NOM *PUNTA* I ELS SEUS DERIVATS VERBALS: UNA COMPARATIVA HISTÒRICA ENTRE EL CASTELLÀ I EL CATALÀ*

ELISABETH GIBERT SOTELO
Universitat de Girona
elisabeth.gibert@udg.edu

RESUM

Aquest estudi presenta una anàlisi comparativa de l'evolució semàntica del nom *punta* i els verbs que se'n deriven en les llengües castellana i catalana: *apuntar* (cat. /cas.), *despuntar* (cat. /cas.), *espuntar* (cat.), *traspuntar* (cat. /cas.), *puntejar* (cat.) i *puntear* (cas.). Es pren com a marc teòric la teoria del Llexicó Generatiu (Pustejovsky 1995), que permet examinar els processos que intervenen en el sorgiment de les diverses accepcions dels mots des d'un punt de vista sub-lèxic i composicional. Partint dels supòsits d'aquesta teoria, es demostra que els canvis i extensions semàntiques experimentades per *punta* i els seus derivats a nivell històric responen a una sèrie de mecanismes generatius que s'activen en el context d'ús.

MOTS CLAU: Polisèmia, canvi semàntic històric, morfologia derivativa, Llexicó Generatiu, significat composicional.

THE POLYSEMY OF THE NOUN *PUNTA* AND ITS VERBAL DERIVATIVES: A HISTORICAL COMPARISON OF CATALAN AND SPANISH

ABSTRACT

This study presents a comparative analysis of the semantic evolution of the noun *punta* and its verbal derivatives in both Catalan and Spanish: *apuntar* (Cat. / Sp.), *despuntar* (Cat. / Sp.), *espuntar* (Cat.), *traspuntar* (Cat. / Sp.), *puntejar* (Cat.) and *puntear* (Sp.). The Generative Lexicon framework (Pustejovsky 1995) is adopted, which allows examining the processes that intervene in the emergence of words' new senses from a sub-lexical and compositional standpoint. It is demonstrated that the semantic changes and extensions undergone by *punta* and its verbal derivatives throughout the history can be accounted for by means of a series of generative devices that operate when these terms are used in context.

KEYWORDS: Polysemy, historical semantic change, derivative morphology, Generative Lexicon, compositional meaning.

* Aquesta investigació ha estat finançada per una beca FPU del Ministeri d'Educació, Cultura i Esport del Govern d'Espanya (AP2012-1445); pels projectes d'investigació FFI2011-29440-C03-02 i FFI2014-56968-C4-4-P, concedits pel Ministeri de Ciència i Innovació i el Ministeri d'Economia i Competitivitat del Govern d'Espanya; i per l'ajut del programa de Suport als Grups de Recerca (2014 SGR 1013) de la Generalitat de Catalunya. Dono les gràcies a dos revisors anònims pels seus comentaris i suggeriments, els quals han contribuït a millorar aquest treball. També vull agrair a Isabel Pujol Payet i a Anne Wolfsgruber el seu ajut i suport. Els errors que pugui contenir aquest article són responsabilitat exclusivament meva.

1. INTRODUCCIÓ

La semàntica lèxica històrica és un camp que compta amb nombrosos treballs de caràcter descriptiu que s'inscriuen en el marc de la Semàntica Cognitiva (tals com Montserrat i Buendia 2007, pel català; Fernández Jaén 2006, 2012, i Paz Alfonso 2014, pel castellà; entre d'altres).

El present estudi investiga l'evolució semàntica del nom *punta* i dels verbs derivats d'aquest nom, tant en català com en castellà, a partir dels supòsits d'un marc teòric que permet analitzar el fenomen de la polisèmia des d'un punt de vista formal: la teoria del Lèxicó Generatiu ideada per Pustejovsky (1995 i ss.). L'objectiu que perseguim és mostrar que aquesta teoria, fins ara utilitzada bàsicament en estudis de caire sincrònic (amb l'excepció dels treballs de Pujol Payet 2014; i Gibert Sotelo, en premsa a), té un poder explicatiu que pot ser de gran utilitat als estudiosos de la semàntica lèxica històrica.

Concretament, ens servirem de la teoria del Lèxicó Generatiu per tal de donar compte de la manera com es generen els diversos significats que ha anat adoptant el nom *punta* en l'evolució històrica del català i del castellà, així com per demostrar que la seva polisèmia, juntament amb el context sintàctic, pot ajudar a predir de manera més o menys sistemàtica els diversos valors que han anat prenent els verbs que se'n deriven: *apuntar* (en català i castellà), *despuntar* (en català i castellà), *espuntar* (en català), *traspuntar* (en català i castellà), *puntejar* (en català) i *puntear* (en castellà).

L'article s'ha estructurat de la manera següent. La secció 2 ofereix una breu presentació de la teoria del Lèxicó Generatiu. A la secció 3 s'examina l'evolució semàntica del nom *punta* i els seus derivats verbals a partir de les premisses d'aquest model. Primerament, s'analitzen amb detall els mecanismes que permeten el sorgiment dels diversos valors que *punta* ha expressat en la història tant del castellà com del català (§3.1); i, a continuació, s'explora el camí evolutiu seguit per la semàntica dels verbs derivats d'aquest nom en aquestes dues llengües. Les conclusions de l'estudi es recullen a l'apartat 4.

2. APLICANT LA TEORIA DEL LÈXICÓ GENERATIU A L'ANÀLISI SEMÀNTICA DIACRÒNICA

Geeraerts, ideòleg de la Semàntica de Prototips Diacrònica (una de les teories més utilitzades en l'àmbit de la semàntica cognitiva diacrònica), defineix la polisèmia com el resultat en sincronia d'un procés de canvi lingüístic en diacronia (Geeraerts 1997: 6). Partint d'aquesta premissa, que prenem com a vàlida, la teoria del Lèxicó Generatiu presentada per Pustejovsky (1995 i ss.) pot ser de gran utilitat a l'hora d'estudiar el canvi semàntic diacrònic, ja que es tracta d'un model que es fixa en la polisèmia i pretén explicar l'ús creatiu de les paraules en contextos nous.

La teoria del Lexicó Generatiu, com el seu nom indica, defensa que el lexicó no és un component estàtic de la gramàtica, sinó un nivell dinàmic i de gran capacitat generativa. Es tracta d'un model, a més, que es fixa en els aspectes composicionals de la semàntica i atribueix un paper fonamental a la combinació de mots, assumint que el significat de les peces lèxiques depèn del context en el qual s'insereixen.

Una de les nocions bàsiques d'aquesta teoria lèxico-semàntica és el concepte d'infraespecificació. Pustejovsky manté que dins el lexicó mental les paraules s'associen a entrades lèxiques infraespecificades (*underspecified*), això és, entrades lèxiques que no tenen definicions concretes que les limitin a un únic significat i a una única estructura sintàctica, sinó que s'identifiquen amb una sèrie de valors essencials que les capaciten per a prendre diversos sentits i formar part de diferents configuracions sintàctiques. Des d'aquest punt de vista, les diverses accepcions que pot arribar a prendre un mot, així com les diferents realitzacions sintàctiques que aquest pot assolir, han d'estar potencialment incloses en una única entrada lèxica infraespecificada —entrada lèxica que, seguint l'exemple de De Miguel (2009: 342) i Batiukova (en premsa), anomenem meta-entrada.¹

Pustejovsky (1995: 61) organitza la informació continguda dins les entrades lèxiques en quatre nivells de representació que interactuen entre ells:

- I. *L'Estructura Argumental* (EA), que especifica el nombre i el tipus d'arguments lògics d'una peça lèxica.²
- II. *L'Estructura Esdevenimental* (EE), que identifica el tipus d'esdeveniment denotat per un predicat (ESTAT, PROCÉS o TRANSICIÓ) i la seva estructura interna (o sub-esdevenimental).³
- III. *L'Estructura de Qualia* (EQ), que conté els aspectes bàsics del significat d'una peça lèxica codificats en quatre rols o *qualia*:

¹ Amb aquesta proposta Pustejovsky pretén defugir els lexicons enumeratius, que presenten l'adquisició del llenguatge com un procés gairebé inabastable que suposa la memorització per part dels parlants de tots els significats possibles de cadascun dels mots d'una llengua (cf. Pustejovsky 1995: 39-40; De Miguel 2009: 339-340).

² Pustejovsky (1995: 63-64) distingeix quatre tipus d'arguments: (i) ARGUMENTS VERTADERS (*true arguments*, ARG), que són aquells que es realitzen necessàriament a la sintaxi (per exemple, *En Joan* a l'enunciat *En Joan camina*); (ii) ARGUMENTS PER DEFECTE (*default arguments*, D-ARG), els quals no necessàriament s'expressen a nivell sintàctic (per exemple, *de l'escola* a l'enunciat *La Marta ve de l'escola*); (iii) ARGUMENTS EN L'OMBRA (*shadow arguments*, S-ARG), que estan semànticament incorporats dins la peça lèxica i només es realitzen sintàcticament quan són informatius (per exemple, *en una presó d'alta seguretat* a l'enunciat *El van empresonar en una presó d'alta seguretat*); i (iv) ADJUNTS VERTADERS (*true adjuncts*), que són opcionals i modifiquen l'expressió lògica en l'espai o en el temps (per exemple, *aquest matí* a l'enunciat *He arribat aquest matí*).

³ Els ESTATS i PROCESSOS del model de Pustejovsky es corresponen, respectivament, amb els *estats* i *activitats* de la classificació de Vendler (1967). El tipus d'esdeveniment que Pustejovsky anomena TRANSICIÓ és un esdeveniment compost per dos sub-esdeveniments: un PROCÉS (el primer sub-esdeveniment: e1) i un ESTAT (el segon sub-esdeveniment: e2). Les TRANSICIONS, doncs, són esdeveniments de canvi que es corresponen tant amb les *realitzacions* com amb els *assoliments* de Vendler.

- i. CONSTITUTIU: aporta informació sobre la constitució interna d'un objecte o d'un esdeveniment. En el cas d'un objecte, especifica la relació que s'estableix entre aquest i les seves parts constituents o entre aquest i l'entitat complexa de la qual forma part (això és, informació relativa al material, pes, parts, localització, etc.). En el cas dels esdeveniments, el rol constitutiu codifica informació sobre el tipus d'esdeveniment i la seva estructura interna (motiu pel qual es relaciona amb l'EE), així com altres nocions relacionades amb l'aspecte lèxic, tals com la trajectòria, la direccionalitat o la manera del moviment en els esdeveniments de moviment (cf. Batiukova 2006: 199; Cano Cambronero 2010: 55-56; Gibert Sotelo i Pujol Payet 2015).
 - ii. FORMAL: conté els trets distintius d'un objecte (això és, la mida, la forma, el color, etc.) i, en el cas dels esdeveniments, sol associar-se a l'estat resultant o sub-esdeveniment causat (e2).
 - iii. TÈLIC: estableix la funció o finalitat d'un objecte (és a dir, el propòsit pel qual ha estat creat). Acostuma a estar infraespecificat en el cas dels esdeveniments.
 - iv. AGENTIU: identifica els factors implicats en la creació d'un objecte o en l'inici d'un esdeveniment (en aquest darrer s'associa al sub-esdeveniment inicial o causant (e1)).
- IV. *L'Estructura d'Herència Lèxica* (anomenada *Estructura de Tipificació Lèxica* en treballs més recents; cf. Pustejovsky 2006, 2011), que és el nivell on interactuen les estructures lèxiques dins el lexicó mental.

Per tal de donar compte dels diversos significats que les paraules poden desplegar depenent del context, i també per tal de restringir el nombre d'aquests significats, la teoria del Lexicó Generatiu postula l'existència d'una sèrie de mecanismes generatius (definitos com a «mecanismes de concordança de trets» a Bosque 2004 i De Miguel 2009) que operen en els diversos nivells de les entrades lèxiques de les paraules quan aquestes es combinen. Les darreres aproximacions al model en distingeixen cinc (cf. Pustejovsky 2006, 2011; De Miguel 2009, 2012; i Batiukova, en premsa):

- I. *Selecció pura*, definida com un mecanisme que opera quan el tipus semàntic requerit per un predicat és satisfet directament pel seu argument, tal com s'esdevé en l'enunciat *La Mireia llegeix un llibre*, on el verb *llegir* és plenament compatible amb l'argument *un llibre*.
- II. *Acomodació*, que actua quan l'argument és un sub-tipus (això és, un hipònim) del tipus requerit pel predicat, com en l'oració *Escoltar la música* (exemple tret de De Miguel 2009), on *escoltar* regeix un argument de tipus [so] i *la música* és un hipònim (un sub-tipus) de [so].
- III. *Coacció de tipus* (mecanisme que recentment és més conegut com a *introducció*), que opera quan un argument és forçat a interpretar-se d'acord amb els requisits del seu predicat. L'exemple clàssic per il·lustrar com actua aquest mecanisme és el d'un enunciat del tipus *En Joan ha començat un llibre* (traducció de l'exemple (27) de Pustejovsky 1995: 115): el verb *començar* demana un argument de tipus [esdeveniment], i *un llibre* no ho és. Això no obstant, el rol TÈLIC de *llibre* és *llegir* (la funció que té un llibre és la de ser llegit), i el seu rol AGENTIU és *escriure* (els llibres es creen mitjançant l'acte d'escriure); de manera que el verb pot coaccionar l'argument *un llibre* per tal que aquest sigui interpretat com un esdeveniment, concretament com l'esdeveniment de llegir o escriure, ambdós accessibles en l'EQ de *llibre*.
- IV. *Lligam selectiu* (anomenat *explotació* en els treballs més recents), que s'activa quan l'argument selecciona o explota un dels valors continguts en l'entrada lèxica del predicat rector. Aquest mecanisme sol usar-se per descriure la relació que s'estableix entre un nom i un adjectiu. Així, per exemple, un *menjar ràpid* és aquell que s'ha cuinat de pressa

(l'adjectiu *ràpid* selecciona el rol AGENTIU de *menjar*, que és cuinar); mentre que *un pilot ràpid* és aquell que condueix de pressa (en aquest cas l'adjectiu selecciona el rol TÈLIC de *pilot*, que és conduir).

V. *Co-composició*, que permet a l'argument modificar els trets semàntics del predicat. Aquest mecanisme només s'activa quan hi ha una coincidència entre les informacions contingudes en les EQ d'ambdós elements, i dona com a resultat una nova accepció del predicat. Per exemple, el significat bàsic d'un verb com *pintar* és el de canvi d'estat (*En Joan pinta la paret*), però en una oració com *En Joan pinta un quadre* el verb adopta un valor de creació. Aquest nou significat sorgeix com a conseqüència de la co-composició entre el verb i el seu argument, co-composició que és viable gràcies a la coincidència entre el rol AGENTIU del verb i el rol AGENTIU de l'argument, que és pintar: *el quadre* és creat mitjançant l'esdeveniment de pintar, i el canvi d'estat codificat pel verb *pintar* s'inicia en l'esdeveniment de pintar (e1).

Com es veurà tot seguit, aquests mecanismes generatius permeten explicar les extensions i canvis semàntics experimentats per una categoria en el transcurs de la seva evolució històrica, fet que revela la potencialitat d'un marc teòric com el Llexicó Generatiu en l'estudi del canvi semàntic diacrònic.⁴

3. EVOLUCIÓ SEMÀNTICA DEL NOM *PUNTA* I DELS VERBS QUE SE'N DERIVEN

3.1. Polisèmia de *punta*

L'antecedent llatí de *punta* tant en castellà com en català és *PUNCTA* 'punxada' 'perforació', substantiu que apareix en llatí tardà i que es deriva del participi del verb del llatí clàssic *PUNGO* 'punxar' 'perforar' (vegi's el *DCECH*, s.v. *punto*; el *DECat*, s.v. *punt*; el *DRAE* i el *DCVB*, s.v. *punta*; i el *Gaffiot* i el *Lewis & Short*, s.v. *PUNCTA*, *PUNCTUM* i *PUNGO*).

En castellà el valor llatí de 'punxada' (ACCEPCIÓ 1) es documenta encara a Berceo i en algun document d'Alfonso X; però no en trobem mostres més enllà del segle XIII:

- (1) a. Como es la natura de los omnes carnales, que ante de la muerte sienten puntas mortales, (CORDE: c1236. Gonzalo de Berceo, *Vida de Santo Domingo de Silos*).
 b. Et a atal uirtut que aproueche a las puntas que siente omne en las entrannas. (CORDE: c1250. Alfonso X, *Lapidario*).

En català aquest valor heretat del llatí el documentem fins ben entrat el segle XV:

- (2) a. car jo l viu mort davant la mia porta, e de moltes puntas de coltell ferit (VF: 1429. Traducció del *Decameron* de Boccaccio).

⁴ D'altres aplicacions de la teoria del Llexicó Generatiu a l'estudi diacrònic poden trobar-se a Pujol Payet (2014) i Gibert Sotelo (en premsa a).

b. Per a qui a puntes pren huna caldera ab vi e pren un veloci de lana sutzia e coga en lo vi e com aura bolut partex lo veloci e met li la meytat sobre lo loch de les puntes (VF: 1466. Micer Johan, *Receptari de Micer Johan XXXIV*).

Sembla, doncs, que aquest valor primari es va perdent tant en castellà com en català (la seva documentació és escassa ja en els orígens d'ambdues llengües), i *punta* pren un nou valor, 'extrem agut d'una arma o instrument' (ACCEPCIÓ 2), a partir del qual s'estructuren les diverses accepcions d'aquest nom.

La primera documentació de *punta* en castellà és la que es recull a (3a), on *punta* pren aquest nou valor ('extrem agut d'una arma o instrument') que es documenta abastament des dels inicis de la llengua fins a l'actualitat:

- (3) a. Salyo Tisbe e vio so amygo muerto e fizo grande duelo e priso el *espada* e metiol a tierra * e la punta al coraçon; (CORDE: c 1200. Almerich, *La fazienda de Ultra Mar*).
 b. E la punta *de la lança* llegó a don Étor acerca de la carne (CORDE: 1471-1476. Lope García de Salazar, *Istoria de las bienandanzas e fortunas*).
 c. el Viejo sintió la punta *de la navaja* en la uña del dedo meñique, el dolor diminuto de una cortadura (CREA: 2002. Luis Mateo Díez Rodríguez, *El oscurecer (Un encuentro)*).

També en català les primeres documentacions de *punta* es corresponen amb aquest nou significat, que s'ha mantingut viu fins als nostres dies:

- (4) a. En la punta *de l'espasa* estaua un cor (DCVB: 1287-1289. Ramon Llull, *Fèlix de les Maravelles del Mon*).
 b. Los dos Reys se acostaren tant a Tirant que ab punta *d'espasa* lo nafraren. (DTCA: 1490. Joanot Martorell, *Tirant lo Blanc*)
 c. Amb la punta *del glavi* em va ferir (DCVB: 1918. Joan Alcover, *Poemes Bíblicos*).

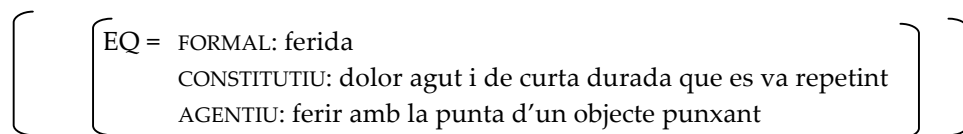
Aquesta segona accepció és una extensió metonímica del significat primari 'punxada', ja que es pren allò que fereix (això és, l'extrem agut d'un instrument punxant) per la ferida que se'n deriva.⁵

Aquesta extensió semàntica queda ben explicada a partir del mecanisme de *lligam selectiu* que es proposa en la teoria del Lexicó Generatiu. Quan el mot *punta* ostenta el valor primari de 'punxada' (ACCEPCIÓ 1) s'associa a una EQ com l'exposada a (5), que explicita que *punta* és una ferida (rol FORMAL) que consisteix en un dolor agut i de curta durada que es va repetint (rol

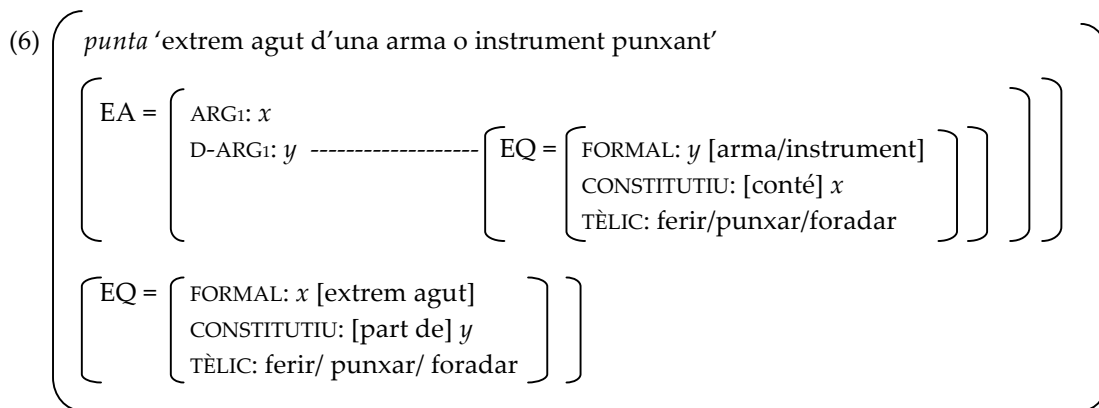
⁵ En casos com els exemplificats a (1a, b) i (2b), *punta* 'punxada' no fa referència explícita a una ferida causada per un instrument punxant, sinó a un dolor que s'assembla al d'una ferida causada per un instrument punxant. És a dir, en aquests casos, tot i que *punta* no té com a origen l'acte de ferir amb l'extrem agut d'un objecte, s'infereix que la causa de la *punta* (o les *puntes*) és quelcom que actua a la manera d'un instrument punxant (és a dir, quelcom que fereix, quelcom que produeix *puntes*).

CONSTITUTIU) i que es genera per l'acció de ferir amb la punta d'un objecte punxant (rol AGENTIU):

(5) *punta* 'punxada'

La segona accepció emergeix quan el nom *punta* es predica com una propietat dels instruments punxants, focalitzant-se així el rol AGENTIU d'aquest mot: ferir amb la punta d'un objecte punxant. Per exemple, en els enunciats reproduïts a (3) i (4), *espada* (3a), *lança* (3b) *navaja* (3c), *espasa* (4a,b) i *glavi* (4c) lliguen selectivament el rol AGENTIU de *punta*, mot que ja no denota el dolor d'una punxada sinó l'entitat que el provoca. D'aquesta manera, l'accepció primària 'punxada' va perdent força (de fet, en castellà no la documentem més enllà del segle XIII, i en català deixem de documentar-la a mitjans del segle XV) i l'EQ de *punta* queda transformada en la que representem a l'estructura lèxica de (6), on *punta* s'associa a l'extrem agut (rol FORMAL) que forma part de certes armes o instruments punxants (rol CONSTITUTIU) que s'utilitzen per ferir, punxar o foradar (rol TÈLIC). Així mateix, aquesta estructura posa de manifest que en aquesta nova accepció (ACCEPCIÓ 2) *punta* és un nom relacional i, per tant, la seva EA compta amb un argument per defecte (D-ARG_i) que es correspon amb l'arma o instrument (*y*) del qual és part la *punta* (*x*):

Així doncs, l'ACCEPCIÓ 2 ('extrem agut d'una arma o instrument punxant') es genera a partir de l'ACCEPCIÓ 1 ('punxada') mitjançant un mecanisme de lligam selectiu que s'activa quan el mot *punta* (amb un rol AGENTIU que es relaciona amb l'acció de ferir; vegi's (5)) es combina amb un argument que fa referència a un instrument punxant (el rol TÈLIC del qual es correspon amb l'acció de ferir). Com a resultat d'aquest mecanisme de lligam selectiu, la informació del rol AGENTIU de l'ACCEPCIÓ 1 ('ferir amb la punta d'un objecte punxant') queda focalitzada, i els rols FORMAL ('ferida') i CONSTITUTIU ('dolor agut i de curta durada que es va repetint') esdevenen infraespecificats. Això dona lloc a una nova EQ, que és la que s'associa a l'ACCEPCIÓ 2, on el rol

AGENTIU de l'ACCEPCIÓ 1 es reinterpreta com a rol tèlic, i els rols FORMAL i CONSTITUTIU (que han quedat infraespecificats) reben una nova interpretació (vegi's (6)). Aquests canvis en la distribució dels rols de l'EQ de *punta* desencadenen la lectura metonímica implícita en el sorgiment de l'ACCEPCIÓ 2, de manera que *punta* ja no s'identifica amb el resultat d'una acció efectuada mitjançant l'ús d'un instrument punxant, sinó amb la part constitutiva dels instruments punxants que els habilita per ferir, punxar o foradar.

Aquest nou valor aviat es generalitza i passa a denotar, a més de l'extrem agut d'una arma o instrument punxant' (ACCEPCIÓ 2), l'extrem agut d'un objecte punxegut' (ACCEPCIÓ 3) a partir de la similitud entre l'extrem agut d'un instrument punxant i l'extrem agut d'altres entitats que no són necessàriament armes o instruments punxants.

Així, en castellà aviat documentem aquest nom predicat de *pie* (7a), *dedo* (7b) o *nariz* (7c), com es detalla a continuació:

- (7) a. Las rrazones por que las ssandalias sson cerradas contra la punta *del pie* e abiertas contra arriba es porque la predicación del euangelio non deue sser descubierta a todos, nin otrossí ascondida (CORDE: c1252 – 1270. Alfonso X, *Setenario*).
- b. Auie [...] los arteios de las manos muy firmes. assi que tomaua una grand maçana sana & uerde. & daual con la punta *del dedo* & passauala de part a part. (CORDE: c1270. Alfonso X, *Estoria de Espanna*).
- c. El primer hombre del qual fue deriuado, o se dixo aquesti nombre, auie en la punta *de la nariz* un senyal que semblaua vn çaçero ogarbanço. (CORDE: 1379-1384. Juan Fernández de Heredia, *Traducción de Vidas paralelas de Plutarco*, III).

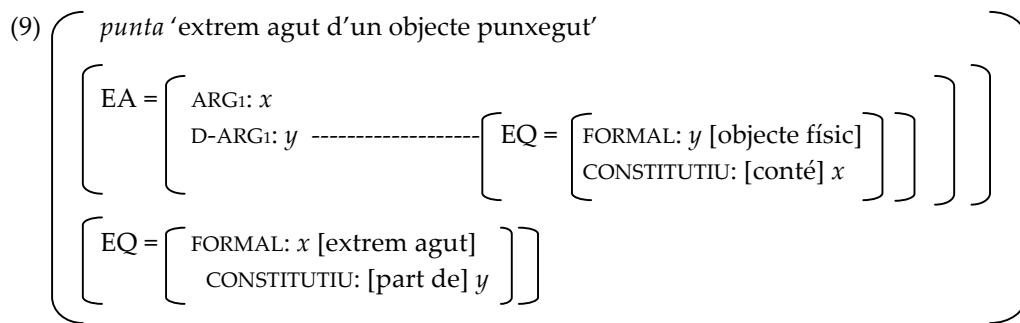
Semblantment, en català documentem aquesta tercera accepció des dels inicis fins a l'actualitat. Així, *punta* pot predicar-se de *muntanya* (8a), *ploma* (8b) o *mocador* (8c):

- (8) a. *la muntanya* era tan fort e tan alta, que feya punta; e la roca exia a fora, (CICA: 1240-1274 (ms. de 1343). Jaume I, *Llibre dels fets*).
- b. L' altra respòs: «Fareu molt bé, hí us estarà de molt bon ayre en la mà tanbé *la ploma*; però guardau no tingua roma massa la punta.» Com no sabré yo, si ·s des punta, fer -la limar? (CICA: 1497. Joan Gasull, *Lo somni de Johan Johan*).
- c. Sa castanyeta que duyen amagada devall ses puntes *des mocador*, (DCVB: 1879-1885. *L'Ignorància*, Revista Crònica).

Aquest nou valor s'assoleix a partir d'un mecanisme d'*acomodació*: el nom *punta* s'*acomoda* a aquest nou context perquè el seu complement, una entitat proveïda d'un extrem punxegut (per exemple, una muntanya), és un hiperònim del tipus de complement seleccionat per aquest mot, que són els instruments punxants (els quals són un sub-tipus de les entitats proveïdes d'un extrem punxegut). Així doncs, aquesta extensió semàntica, que respon a un fenomen de generalització (ja que passem d'un sentit més específic a un de més general), es genera a nivell sub-lèxic mitjançant *acomodació*, mecanisme que s'activa quan

punta es combina amb complements que són hiperònims del tipus semàntic requerit per aquest nom.

En aquesta tercera accepció *punta* s'associa a una estructura lèxica que especifica que aquest mot és un nom relacional amb EA, i que la seva EQ té únicament especificats el rol FORMAL, que explicita que una *punta* és un extrem agut, i el rol CONSTITUTIU, que explicita que una *punta* forma part d'una entitat *y* que és un objecte físic (rol FORMAL) que conté un extrem agut (rol CONSTITUTIU):⁶

Punta denota l'extrem agut d'un instrument punxant (ACCEPCIÓ 2) o altre objecte punxegut (ACCEPCIÓ 3) i, per tant, la part més avançada i prominent d'aquests. Aquest nom, quan es construeix amb un complement que no és un objecte punxegut i, per tant, no posseeix cap extrem formalment més agut, passa a denotar l'extrem inicial de la realitat referida pel seu argument (que és la part més avançada d'aquest). Aquest ús metafòric del nom *punta* com a 'extrem inicial' (ACCEPCIÓ 4) el documentem profusament en català, a partir del segle XIV, per expressar el començament del dia:

- (10) a. E fet lo matí, en la punta *del dia* (DCVB: a1367. Jaume Conesa, *Les Histories Troyanes* [publicades el 1916]).
- b. Prohomens. Huy a la punta *del jorn* en lo Monestir de Poblet reebem una letra vostra (VF: 1389-1390. Joan I, *Arxiu Corona d'Aragó (reg. 1.957, f. 45 v)* Curiae sigilli secreti 6, reg. 1.957, f. 45 v, § 2, l. 1 (Joan I, 1389/90)).
- c. a ·II· del present mes, a punta *del sol exit*, entrà victoriosament per força d' armes en la ciutat de Nàpols (CICA: s. XV. *Llibre de les Solemnitats de Barcelona* 1, Pàg. 131, línia: 9)
- d. Quan obre, a punta *d'alba*, son hoste les parpelles (DCVB: 1886. Jacint Verdaguer, *Canigó*).

També en castellà documentem el nom *punta* en aquest tipus d'expressions que fan referència a l'inici del dia, tot i que no amb tanta freqüència i no abans de finals del segle XV:

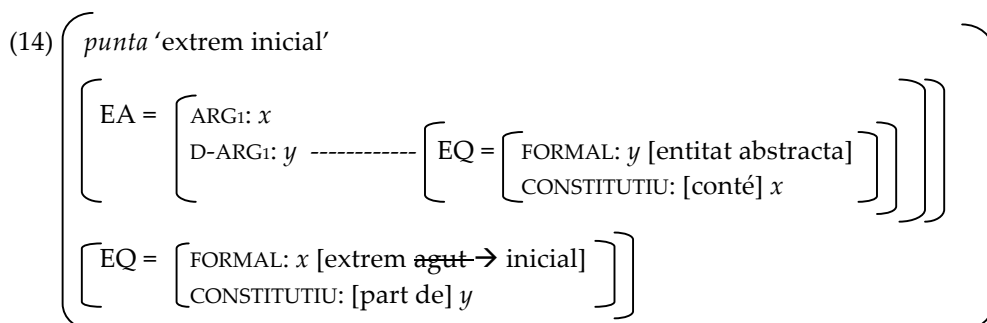
⁶ En les ACCEPCIONS 2 ('extrem agut d'una arma o instrument punxant') i 3 ('extrem agut d'un objecte (qualsevol)') el nom *punta* té el mateix significat bàsic, que és el d' 'extrem agut', essent la única diferència entre ambdues accepcions la naturalesa de l'entitat de la qual *punta* és part (entitat expressada com el complement d'aquest nom). Amb tot, podria dir-se que les ACCEPCIONS 2 i 3 són, de fet, la mateixa accepció: 'extrem agut'.

- (11) a. La mañana & la punta *del dia* es todo uno, salvo que la mañana es mas complida de claridad. (CORDE: 1494. Fray Vicente de Burgos, *Traducción de El Libro de Propietatibus Rerum de Bartolomé Anglicus*).
- b. E apunta *de dia* stantes cerca el los caualleros (CORDE: a 1500. Anónimo, *Stratagematon de Sexto Julio Frontino*).
- c. Atacó, pues, a la punta *del día*, y sorprendió la tropa, (CORDE: c1790. Conde de Fernán Núñez (Carlos Gutiérrez de los Ríos), *Vida de Carlos III*).

Aquesta mateixa accepció també emergeix quan *punta* es construeix amb un complement referit a una propietat o a un estat. En català, l'ús de *punta* per fer referència al grau mínim d'una propietat o l'inici d'un estat es documenta des del segle XV (vegin-se els exemples de (12)), i en castellà a partir del segle XVI (com es reflecteix a (13)):

- (12) a. Un caretell blanch de mostat de mig bota ple punta *agrat* (DCVB: a1431. *Estudis Universitaris Catalans*).
- b. Mas era llàbil, punta *corrible*, ab mi terrible he desamable, (CICA: c1460. Jaume Roig, *Spill*, línia 4491).
- c. Alerta a que sa llet tenga punta *d'agre* (DCVB: 1879-1885. *L'Ignorància*, Revista Crònica).
- (13) a. sino que para mí tengo creído que todo hombre estremado tiene una punta *de loco*. (CORDE: 1521 – 1543. Fray Antonio de Guevara, *Epistolas familiares*).
- b. todos puestos en sus lugares por su orden, sin haber una punta *de confusión*. (CORDE: 1527-1550. Fray Bartolomé de las Casas, *Apologética historia sumaria*).
- c. cobraron no poco temor los luteranos por ver que el buen Príncipe no sólo no tenía punta *de luterano*, pero que mandaba condenar á Lutero á graves penas (CORDE: c1550. Alonso de Santa Cruz, *Crónica del Emperador Carlos V*).

Així doncs, quan *punta* pren com a complement un argument referit a una entitat abstracta, l'ACCEPCIÓ 4 es genera i en el rol formal de *punta* queda focalitzat el fet que es tracta d'un extrem inicial, i no la seva agudesesa, com es mostra a l'estructura lèxica de (14):

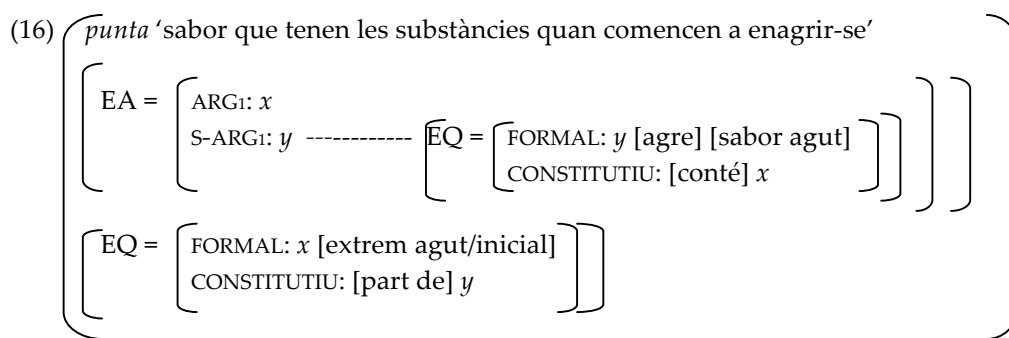

En castellà és freqüent l'ús de *punta* per expressar el 'sabor que tenen les substàncies quan comencen a enagrir-se' (ACCEPCIÓ 5). En aquests casos, *punta* expressa el grau mínim o la primera manifestació de la propietat d'«esser agre».

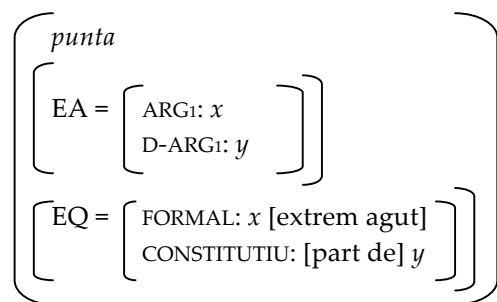
Com que l'agror és una propietat que s'associa amb l'agudesesa, tal com demostren els exemples de (15), l'ús de *punta* és doblement desitjable: permet copsar la relació conceptual que s'estableix entre l'agror i l'agudesesa, i, a més, permet especificar que aquesta propietat només es troba en una fase inicial. D'aquesta manera, la presència d'un adjectiu com *agrió* 'agre' es fa innecessària, ja que aquest se sobreentén de manera implícita.

- (15) a. Alguna vez es el dulce sabor puro & convienen en el medianamente las quatro calidades como el dulçor del açucar algunas vezes es tambien mezclado con grossedad como en el datil& algunas vezes es ayuntado con un poco de punta o de agudo sabor como en la miel (CORDE: 1494. Fray Vicente de Burgos, *Traducción de El Libro de Propietatibus Rerum de Bartolomé Anglicus*).
- b. & por esto la carne del &çiervo y de la vaca son saborosas ca ende por la complexion malenconica se ayuntan el dulçor con la punta. (CORDE: 1494. Fray Vicente de Burgos, *Traducción de El Libro de Propietatibus Rerum de Bartolomé Anglicus*).
- c. lo mesmo se dize del vino ke se komienza a azedar i tiene punta. (CORDE: 1627. Gonzalo Correas, *Vocabulario de refranes y frases proverbiales*).

Aquest nou significat és fruit d'una extensió de l'ACCEPCIÓ 4 on la realitat abstracta quantificada per *punta*, que en l' ACCEPCIÓ 5 es correspon sempre amb el «sabor agre», no s'expressa sintàcticament i queda codificada com un argument en l'ombra (S-ARG₁), com s'il·lustra a (16). El mecanisme a partir del qual es genera aquest nou valor és la *co-composició*, ja que l'agudesesa és un tret que comparteixen el rol FORMAL de *punta* i el rol formal de l'argument en l'ombra *y*:

Amb tot, associem el mot *punta* amb una meta-entrada com la de (17), que codifica el significat bàsic que tenim al lexicó mental d'aquest mot: 'extrem agut'. En funció del context sintàctic on s'insereixi *punta*, la meta-entrada que proposem pot veure's modificada per diversos mecanismes generatius, donant lloc a les diverses estructures lèxiques que hem recollit.

(17) Meta-entrada de *punta*

Tanmateix, com s'ha demostrat al començament d'aquest apartat, aquest significat bàsic és el resultat d'un canvi semàntic que es produí en el pas del llatí al romànic, on *punta* va deixar d'expressar 'punxada' (ACCEPCIÓ 1) per denotar l'extrem agut d'una arma o instrument punxant' (ACCEPCIÓ 2) a partir d'un mecanisme de lligam selectiu.

3.2. Els verbs derivats de *punta*

Tant en català com en castellà el nom *punta* ha donat lloc a una sèrie de verbs que sovint gaudeixen d'una rica polisèmia que en gran mesura els ve donada per la riquesa semàntica de la seva base: *punta*. Es tracta dels verbs *apuntar* (cat./cas.), *despuntar* (cat./cas.), *espuntar* (cat.), *traspuntar* (cat.), *puntejar* (cat.) i *puntear* (cas.).⁷

3.2.1. Apuntar

Apuntar és un verb parasintètic de creació romànica format mitjançant l'adjunció del prefix *a-* i d'un sufix verbalitzador a l'arrel nominal *punt(a)*.⁸

⁷ El *DECat* i el *DCECH* inclouen aquests verbs, així com *punta*, sota l'entrada de *punt* i *punto*, respectivament. Això no obstant, tenint en compte que les veus que el *DECat* i el *DCECH* recullen sota una mateixa entrada no sempre es corresponen amb formacions derivades del mot que encapçala l'entrada, sinó que sovint es tracta de veus que comparteixen un origen comú, entenem que *punta* i els verbs que analitzem en aquest article no es deriven de *punt*, sinó que tots aquests mots (*punt*, *punta* i derivats) comparteixen un origen comú que es remunta a les formes de participi del verb llatí *PUNGO* (vegi's el *DECat*, s.v. *punt*, i el *DCECH*, s.v. *punto*).

⁸ Val a dir que en ambdues llengües existeix un verb homònim creat també a partir d'un procés de parasíntesi però que no es deriva del nom *punta* sinó del nom *punt* (cat.)/ *punto* (cas). Els diccionaris sovint recullen sota una mateixa entrada les accepcions del verb *apuntar* derivat del nom *punta* (que és el que estudiem aquí) i les del verb *apuntar* derivat del nom *punt/punto*. Per tal de distingir els casos on *apuntar* es deriva de *punta* ens hem fixat en si el verb es relaciona amb alguna de les accepcions del nom *punta* que hem identificat. D'aquesta manera, hem descartat tots aquells casos on *apuntar* fa referència a 'marcar amb un punt (o altre senyal convencional)' o bé a 'prendre nota' (i valors relacionats: 'inscriure', 'dictar' o 'insinuar'), els quals considerem casos d'*apuntar* derivat de *punt* i no pas d'*apuntar* derivat de *punta*. Per a una

Depenent del context sintàctic en el qual s'insereix el verb, aquest pot prendre diversos valors (valors, tots ells, relacionats amb la polisèmia del nom base *punta*).

En les primeres documentacions d'*apuntar* en llengua castellana el seu valor és el de 'començar a manifestar-se la punta (d'una entitat física o abstracta)' (ACCEPCIÓ 1). És a dir, s'expressa el 'moment inicial d'un canvi d'estat', que en les primeres documentacions del verb acostuma a ser el començament d'un nou dia (exemples de (18), on el sorgiment de la punta del *sol* o de la *mañana* són sinònim de l'inici del dia), i més endavant fa referència també al sorgiment d'altres entitats proveïdes d'un extrem inicial (exemples de (19)).

- (18) a. Cuando viniere la mañana, que apuntare *el sol*, verán a sus esposas, a don Elvira e a doña Sol (CORDE: c1140. Anónimo, *Poema de Mio Cid*).
 b. Si bien lo mandó Éctor, ellos bien lo fizieron, quand' apuntó *el sol*, en el campo sovieron (CORDE: 1240-1250. Anónimo, *Libro de Alexandre*).
 c. Pasaron sin dormir la noche en esto hasta el nuevo apuntar *de la mañana*, (CORDE: 1569. Alonso de Ercilla, *La Araucana*, primera parte).
- (19) a. Pequeño es de días -dixo el Cavallero Amigo-, que aún agora le apuntan *las barvas*. (CORDE: 1300-1305. Anónimo, *Libro del cavallero Cifar*).
 b. hasta que encomience a brotar/ o a apuntar *la simiente* (CORDE: 1513. Gabriel Alonso de Herrera, *Obra agricultura*).
 c. Tercianas, quartanas, rallas su raiz peso de 1 real y ponerla en infucion, una noche y beberla quando apunta *la fiebre* y mejorarara. (CORDE: 1611-p1650. Anónimo, *El libro de las medicinas caseras*).

En català també documentem aquesta accepció des d'època medieval, tant per expressar el naixement del dia (exemples de (20)) com el naixement d'altres situacions (exemples de (21)):

- (20) a. en la nit donaren vela e de=matí apuntant *la alba* ells foren en vista de Rodes (DTCA: 1490. Joanot Martorell, *Tirant lo Blanc*).
 b. Ja començaua de apunchar *lalba*, (DCVB: 1497. Isabel de Villena, *Vita Christy*).
 c. Diumenge, dia de Pasqua del Sperit Sanct, en la matinada, apuntant *lo dia*, que comptàvem ·XXV· de maig ·MDL· (CICA: ss. XVI-XVII. 'Libre de Antiquitats' de la Seu de València 2, Pàg. 189, línia: 2)
- (21) a. Alzira, que diu és un fadrí alt, que ara li apunta *la barba y bona sort de home* (CICA: 1611-1666. *Vint processos criminals d'Albalat de la Ribera (1611-1666)* 1, Pàg. 84, línia: 22).
 b. En lo curs de la divina historia se veu *l'ombra de Judas* apuntar, (DCVB: 1886. Jacint Verdaguer, *Canigó*).
 c. Quan va apuntar *la primavera*, (DCVB: 1896. J. Massó Torrents, *Croquis Pirenencs*. Barcelona, "L'Avenç").

distinció d'ambdós verbs homònims, vegin-se el DCVB, el DIEC i el GDLC, s.v. *apuntar*₁ i *apuntar*₂.

El significat exacte d'*apuntar* dependrà de la connexió semàntica que s'estableixi entre la base i l'argument intern del verb (connexió generada per un mecanisme de lligam selectiu). En aquests contextos la base nominal *punta* pren la seva ACCEPCIÓ 4 'extrem inicial' —accepció que s'associa a l'inici d'un nou estat— perquè es combina amb arguments que compten amb un límit inicial (límit que s'identifica amb la base nominal *punta*). En aquest tipus de construccions *apuntar* es comporta com un verb inacusatiu amb un subjecte sintàctic que es correspon amb l'argument intern, i codifica una TRANSICIÓ que compta amb dos sub-esdeveniments: un procés (e1) que dóna com a resultat un estat (e2). La direccionalitat de la transició, que és (*cap*) a l'estat resultant, està lexicalitzada en el prefix ingressiu *a-*.⁹

Documentem també el verb *apuntar* amb el valor 'ferir de punta', 'clavar la punta' (ACCEPCIÓ 2) des d'època medieval, tant en castellà (exemple de (22)) com en català (exemple de (23)), per bé que les documentacions d'aquesta accepció són bastant escasses en ambdues llengües:

(22) Agora devemos saber que si *el nervio* es tajado que duele assi como si fues apuntado o quemado o ferido con piedra; (CORDE: c1275. Anónimo, *Libro de los caballos*).

(23) Donàli tal cop per les faldes de la cuxa, que la cuxa li passà e la sella, e apuntà *lo cavall* (DCVB: Muntaner Cròn. 124).

Quan el verb *apuntar* pren l'ACCEPCIÓ 2, la base nominal *punta* s'interpreta com l' 'extrem agut d'una arma o instrument punxant' (ACCEPCIÓ 2 de *punta*), i *apuntar* es comporta com un verb transitiu amb un argument extern que és el subjecte sintàctic, un argument intern que és l'entitat que es veu afectada per l'acció verbal, un argument en l'ombra que és el nom base *punta* (que s'utilitza per ferir o clavar) i que es correspon amb l'extrem agut d'un entitat, i un argument defectiu que és l'entitat de la qual és part la base *punta* i que s'identifica amb una arma o instrument que té per funció ferir o clavar. En aquesta accepció el verb *apuntar* és també una TRANSICIÓ, ja que codifica un esdeveniment de canvi tèlic que dóna com a resultat la ferida del referent de l'argument intern.

Des de finals de l'edat mitjana hem documentat una tercera accepció d'aquest verb en llengua castellana: 'assenyalar', 'dirigir la punta' (ACCEPCIÓ 3). En català, en canvi, no trobem mostres d'aquesta accepció fins a l'època

⁹ El prefix *a-* és un prefix ingressiu que expressa l'entrada a un estat (cf. Grossmann 1994; Acedo-Matellán 2006). Seguint la proposat de Gibert Sotelo & Pujol Payet (2015), assumim que aquest prefix lexicalitza una trajectòria orientada a la meta, de manera que els verbs encapçalats per *a-* tendiran a denotar esdeveniments de canvi (això és, TRANSICIONS) orientats a la meta. Així doncs, tant la base *punta* (que es pren en la seva accepció incoativa d' 'extrem inicial') com el prefix *a-* (que assenyala l'entrada a un estat) contribueixen a focalitzar el valor incoatiu de l'esdeveniment codificat pel verb.

contemporània. Quan *apuntar* pren aquest valor la base nominal *punta* s'interpreta com l'extrem agut d'un objecte' (ACCEPCIÓ 3 de *punta*), i selecciona un argument que es correspon amb la meta o destí de la trajectòria assenyalada per la punta, argument que pot realitzar-se com un SP (vegi's (24b)) o com un SN (vegi's (24c), i (25)). Tanmateix, un argument defectiu fent referència a l'objecte dotat de punta amb el qual es realitza l'acció verbal també pot aparèixer (un argument d'aquest tipus el trobem a (24a) i als exemples de (25)):

- (24) a. Muy donoso cavallero, / Juan Carrillo de Toledo, / apuntat bien con el dedo / sin leer Chino * nin fuero, (CORDE: 1406-a1435. Juan Alfonso de Baena, *Poesías* [Cancionero de Baena]).
 b. Son tales la llaue y hueso / desta ballesta que armamos / que quando *al blanco* apuntamos / hazen al dexo tan tiesso / que por desarmar erramos (CORDE: a1500-1520. Garci Sánchez de Badajoz, *Poemas*).
 c. la línea merediana, con la parte de hazia el norte, apuntará *el norte o setentrión* y, con la otra punta, te mostrará el austro o mediodía; (CORDE: 1540-c1550. Pedro Mejía, *Silva de varia lección*).
- (25) a. y devades per rómprer sa duricia l' arquer mes assajat *al cor* li apunta, que la sageta rebotint s' hi espunta. (CTILC: 1865. Jacint Verdager, *Dos màrtirs de ma patria, ó siga Lluçia y Marciá*).
 b. La víctima apuntava amb el dit *l'assassí*. (GDLC, s.v. *apuntar*).
 c. Els Mossos d'Esquadra imputen un home per apuntar amb un làser *l'helicòpter policial*. (Google: premsa.gencat.cat, 22-02-2014).

Així doncs, depenent dels arguments amb els quals es combina el verb *apuntar*, diferents valors de l'EQ del nom base *punta* poden veure's focalitzats, donant com a resultat diferents accepcions i realitzacions sintàctiques d'aquest verb, que es comporta com un verb inacusatiu quan pren l'ACCEPCIÓ 1, 'començar a manifestar-se la punta'; com un verb transitiu quan pren l'ACCEPCIÓ 2, 'ferir de punta', 'clavar la punta'; i com un verb que presenta alternança en la realització del seu objecte (que pot emergir a la sintaxi com un SP o com un SN) quan pren l'ACCEPCIÓ 3, 'assenyalar', 'dirigir la punta'.

3.2.2. Despuntar/espuntar

Despuntar (cat./cas.), així com la variant catalana *espuntar*,¹⁰ són verbs parasintètics de creació romànica creats damunt el nom *punta*¹¹ que compten

¹⁰ No entrarem en aquest estudi en l'alternança entre els prefixos *des-* i *es-*, alternança que existí en castellà antic i que segueix activa en català i en les varietats hispano-romàniques orientals. L'alternança *des-/es-* s'ha tractat a Neira (1969); Casanova (2010); Pharies (2012); i Pharies i Pujol Payet (2015).

¹¹ En català, tant el DCVB com el GDLC identifiquen l'origen etimològic de *despuntar* i *espuntar* en el nom *punta*. En castellà, les definicions de *despuntar* tant del DRAE com del Clave fan al·lusió al nom *punta* o a alguna de les seves accepcions. Amb tot, entenem que *despuntar* i *espuntar* deriven de *punta* i no de *punt*.

amb un prefix de valor egressiu, *des-* i *es-* respectivament, que lexicalitza una trajectòria d'origen i expressa separació.¹²

El prefix *des-* és un prefix romànic en el qual convergeixen els valors dels prefixos llatins *dis-* 'des d'un lloc en diferents direccions', *de-* 'lluny de', i *ex-* 'fora de', tres prefixos que duen implícita la idea de separació i que tendiren a confondre's en llatí tardà. El prefix *es-* és evolució del prefix llatí *ex-* 'fora de', que, com acaba d'exposar-se, és un dels antecedents del prefix homòleg *des-*. Amb tot, la pràctica sinonímia de *des-* i *es-* sembla derivar-se de les convergències etimològiques existents entre ambdós prefixos.

El valor bàsic de *despuntar*, tant en castellà com en català, i de la variant catalana *espuntar*, és 'llevar la punta', 'perdre la punta' (ACCEPCIÓ 1), valor privatiu que despleguen aquests verbs en les seves primeres documentacions i que s'ha mantingut viu fins als nostres dies:

- (26) a. E mandamos que aquel que en el campo fuere muerto que uaya por uençido, y el matador non peche calonna ni ixca henemigo. (b) E por fuerosea que *las puntas de las lanças* de los lidiadores que sean despuntadas. (CORDE: 1300. Anónimo, *Fuero de Alarcón*).
- b. Daba vueltas, como mona, en fin, y una vez dio una que pensé se despuntara *las narices*, que las tenía sobresalientes un poco, (CORDE: 1605. Francisco López de Úbeda, *La pícaro Justina*)
- c. *Las uñas*, en los ejemplares de exposición, jamás se han de cortar ni despuntar (CREA: 2001. Amelia Murante, *El gato siamés. El ABC de la cría del gato siamés, del oriental, del balinés y del javanés*).
- (27) a. L' altra respòs: "Fareu molt bé, hí us estarà de molt bon ayre en la mà tanbé la ploma; però guardau no tingua roma massa la punta." "Com no sabré yo, si ·s despunta, fer -la limar? (CICA: 1497. Joan Gasull, *Lo somni de Johan Johan*).
- b. Tota la ciutat celebre amb universal satisfacció la ditxa de tenir dintre aqueix presiri inespugnable adornat d'angels en la pureza, en quals abrasats cors es despunten *les armes de la Divina Justicia* quan la nostra flaquesa mereix la seva indignació (CTILC: 1922. Josep Pou Parera, *El convent i comunitat de monges caputxines de Mataró*).
- c. En baixar l'escala, se li despuntà *el tacó de la sabata* i es descalçà. (CTILC: 1982. Montserrat Roig, *L'òpera quotidiana*).
- (28) a. *Un punyalet petit* ab sa beyna qui era stat spuntat (DCVB: doc. a. 1490. arx. Cúria Fumada de Vic).
- b. va arrencarlo un jardiner; li coroná la brancada, li va espuntar *las arrels* (CTILC: 1891. Apel·les Mestres (J. Recolons), *La garba*).
- c. S'abraonà a la porta, i dentegada va, dentegada ve, fins que varen espuntar-se-li *els ullals* (DCVB: 1910. Víctor Català. *Ombrívoles*).

¹² Per a una anàlisi detallada del prefix *des-* com una peça lèxica que lexicalitza una trajectòria d'origen, vegi's Gibert Sotelo (2015), (en premsa b); i Gibert Sotelo i Pujol Payet (2015) (treball, aquest últim, que fa ús de la teoria del Lexicó Generatiu).

En l'ACCEPCIÓ 1 *despuntar* i *espuntar* presenten una estructura argumental integrada per un argument extern que és el causant,¹³ un argument intern (identificat necessàriament amb una entitat dotada de *punta*) que és el pacient afectat per l'acció verbal, i un argument en l'ombra, la base nominal *punta*, que determina de quina manera es veu afectat l'argument intern. En aquests contextos *despuntar* expressa un esdeveniment de TRANSICIÓ a partir del qual l'argument intern deixa de tenir *punta*. La direcció d'aquesta TRANSICIÓ, que és des de l'estat de «tenir punta» (estat codificat per la base, *punta*) cap a l'estat contrari, la lexicalitza el prefix *des-*, que, com s'ha comentat, focalitza l'origen i expressa separació o sortida d'un estat. Val a dir que la base *punta*, que es pren en la seva ACCEPCIÓ 3 'extrem agut d'un objecte', s'interpreta com l'estat de «tenir punta» gràcies a un mecanisme de lligam selectiu que permet focalitzar la relació de possessió que s'estableix entre aquesta i l'argument intern del verb, com es mostra a continuació:

(29) *despuntar/espuntar* 'llevar la punta' 'perdre la punta'

EQ de la base nominal *punta* (x)

$$\left[\text{EQ} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL: } x \text{ [extrem agut]} \\ \text{CONSTITUTIU: [part de] } y \end{array} \right] \right]$$

EQ de l'argument intern (y)

$$\left[\text{EQ} = \left[\begin{array}{l} \text{FORMAL: } y \text{ [objecte físic]} \\ \text{CONSTITUTIU: [conté] } x \end{array} \right] \right]$$

El que es mostra a (29) és que quan *despuntar* o *espuntar* es construeixen amb un argument intern del tipus que tenim a (26), (27) o (28) —això és, un argument que denota un objecte que conté *punta* com una de les seves parts constituents (informació codificada en el seu rol CONSTITUTIU)—, per un mecanisme de lligam selectiu es focalitza la relació possessiva de part/tot existent entre la base *punta* i l'argument intern, i s'associa la base a aquest estat relacional de «(con)tenir punta». Val a dir que aquesta relació de possessió es trenca per l'acció del prefix *des-/es-*, de manera que al final del canvi expressat per *despuntar/espuntar* (ACCEPCIÓ 1) s'interpreta que l'argument intern ja no conté *punta* (és a dir, que ha sortit de l'estat de «(con)tenir punta»).

A partir d'aquest valor primari de *despuntar/espuntar* 'llevar la punta', 'perdre la punta', en el segle XVI es genera una segona accepció en llengua

¹³ L'argument extern no sempre es realitza sintàcticament ja que, com es mostra en els exemples, *despuntar* i *espuntar* poden presentar usos causatius (vegi's (28b)) però també inacusatius (vegi's (27a, b, c) i (28c)). És a dir, *despuntar* i *espuntar* poden participar de l'anomenada alternança causativa.

castellana que documentem fins a finals del segle XVIII: ‘perdre la punta de massa agut’, això és, ‘manifestar molta/massa agudeses o enginy’ (ACCEPCIÓ 2), que il·lustrem amb els exemples de (30):

- (30) a. Unas veces *nuestros juizios* se despuntan y saltan de agudos, y otras veces no cortan nada de botos. (CORDE: 1528. Fray Antonio de Guevara, LibroÁureo de Marco Aurelio).
 b. porque *estos ingenios viuos y grandes*, las mas de las vezes pecan de sobresalidos, y despuntan: no pueden sufrir que las cosas esten quedas, quieren menearlo y trastornarlo todo, y que se gouierne el mundo por sus discursos. (CORDE: 1605. Fray José Sigüenza, *Tercera parte de la Historia de la orden de San Jerónimo*).

Terreros i Pando (1786) expliquen que «DESPUNTAR de agudo, se dice cuando se pasa á demasía en agudeza, y se suele hacer algun yerro» (vegi’s Terreros y Pando 1786, s.v. *despuntar*). Així doncs, el verb s’usa metafòricament per referir una situació en la qual algú vol manifestar tant enginy o tanta agudeses que aquest enginy o agudeses acaba perdent la punta (ja que quan la punta d’una entitat és massa aguda corre el risc de trencar-se) i, per tant, deixa de ser agut/enginyós. En aquests contextos el verb s’usa inacusativament, de manera que el subjecte no s’identifica amb l’argument extern causant sinó amb l’argument intern afectat.

Documentem el castellà *despuntar* i els catalans *despuntar* i *espuntar* en una tercera accepció, ‘sortir la punta de quelcom que estava ocult’, ‘començar a manifestar-se allò que estava ocult’ (ACCEPCIÓ 3), que és sinònima a l’ACCEPCIÓ 1 d’*apuntar* (‘començar a manifestar-se la punta’) i que sovint es construeix amb un argument intern com ara *sol*, *dia* o *alba* per expressar el començament del dia. En castellà documentem aquest significat de *despuntar* des de mitjans del segle XVI (vegi’s (30a)), mentre que no hem aconseguit documentar aquesta accepció en els catalans *despuntar/espuntar* abans del segle XIX:

- (31) a. Porque no sabe por do va, camina/ la noche y de la silla no descende: / al despuntar *del sol*, vidovecina,/ a la izquierda, una villa, y más no atiende. (CORDE: 1549. Jerónimo de Urrea, *Traducción de «Orlando furioso» de Ludovico Ariosto*).
 b. apenas despunta *el día* quando al alcayde llama (CORDE: c 1650. Pedro de Solís y Valenzuela, *El desiertoprodigioso y prodigio del desierto*)
 c. nos retiramos cuando empezaron a despuntar por un montecillo *algunos caballos húngaros de los lugares convecinos* (CORDE: 1607-1645. Diego Duque de Estrada, *Comentarios del desengañado de sí mismo. Vida del mismo autor*)
 d. Del mismo modo se comportaban con él cuando comenzaron a despuntarle *los dientes* (CORDE: 1786. Pedro Montengón, *Eusebio*)
- (32) a. Veníu, veníu á mí! Llansáu *la indigne* | *rialla que despunta en* vostres llabis. (DDL: 1866. Francesc Pelagi Briz, *Lo brot d’achs*).
 b. D’eixe jorn *l’albada* despunta, ja, oh madona!, Llorente Versos, i, 55.

- (33) a. Mon fill! Príncep Demetri Dintre d'una hora ja haurà espuntat *el dia*, y, segons lo pactat, vindrà'l moment en que serà acabada aquesta treva. (CTILC: 1917. Àngel Guimerà, *Jesús que torna*).
- b. muchas voltas *las llágrimas* espuntavan en sos ulls (CTILC: 1874. Maria del Pilar Maspons i Labrós, *Narracions i Llegendas*).

Quan *despuntar* i *espuntar* despleguen l'ACCEPCIÓ 3 s'utilitzen com a inacusatius i es construeixen amb un argument intern que funciona com a subjecte i, sovint, amb un adjunt de semàntica locativa (vegi's (32a) i (33b)). En aquests usos, que expressen l'inici d'un estat, la base *punta* es pren en la seva ACCEPCIÓ 4 'extrem inicial', de la mateixa manera que en l'ACCEPCIÓ 1 d'*apuntar*. Val a dir que, tot i la pràctica identitat entre l'ACCEPCIÓ 1 d'*apuntar* i l'ACCEPCIÓ 3 de *despuntar/espuntar*, la manera com s'expressa conceptualment la idea de 'començar a percebre's l'extrem inicial' és diversa. En el cas d'*apuntar*, es presenta l'escena des d'una perspectiva on es focalitza la idea de meta: es comença a percebre la punta d'una entitat perquè aquesta avança cap a una posició on esdevé visible. Aquesta focalització de la meta és deguda a la presència del prefix *a-*. Els verbs *despuntar* i *espuntar*, en canvi, presenten l'escena des d'un punt de vista que posa de relleu la idea d'origen: es comença a percebre la punta d'una entitat perquè aquesta surt (s'allunya) del lloc on estava oculta. El que afavoreix la rellevància de la idea d'allunyament d'un origen és la presència dels prefixos egressius *des-/es-*.

Finalment, *despuntar*, però no *espuntar*, presenta una quarta accepció que és fruit de l'ACCEPCIÓ 3 i que documentem a partir del segle XVII en castellà i a partir del segle XIX en català: 'sobresortir la punta per damunt de' 'destacar' (ACCEPCIÓ 4).

- (34) a. aunque hay algun abrigo con *las sierras* que despuntan en la mar hácia aquella parte. (CORDE: 1600. Luis de Mármol Carvajal, *Rebelión y castigo de los moriscos*).
- b. el Piamonte ha sido y es fecundo en hombres de ciencia, entre los cuales despunta *el famoso matemático Lagrange*. (CORDE: 1861. Pedro Antonio de Alarcón, *De Madrid a Nápolespasando por...*)

- (35) Diuen que en virtut despunta | *es qui fent licors s'enginya* (DCVB: 1887-1902. La Roqueta. Periòdich independent).

En aquesta darrera accepció el verb *despuntar* expressa una situació estativa en la que algú o alguna cosa (l'argument intern) se situen per damunt de la resta i, per tant, el seu extrem més visible (la seva *punta*) destaca per damunt de la resta. En aquest ús derivat de l'accepció 3 *despuntar* es manté com a inacusatiu, i sovint es combina amb un adjunt de naturalesa locativa referint el fons sobre el qual es destaca l'entitat denotada per l'argument intern.

Semblantment al que s'ha pogut observar *supra* en el cas d'*apuntar*, les formes *despuntar* i *espuntar* adopten diverses accepcions depenent dels arguments amb què es construeixen i a les relacions que s'estableixen entre

aquests i la base nominal *punta*, de manera que quan els nous valors que van emergint es consoliden aquests verbs amplien la seva polisèmia.

3.2.3. Traspuntar

Un altre verb creat a partir d'un procés de parasíntesi és *traspuntar*, format damunt el nom *punta* mitjançant l'adjunció del prefix *tras-* 'dellà' 'a través de', que és evolució del prefix llatí *trans-* 'a través de', 'més enllà de'.¹⁴

Es tracta d'una forma que no documentem en espanyol actual: no en trobem rastres al CREA, el diccionari *Clave* no el recull, i el *DRAE* només en dóna una accepció utilitzada en variants parlades a Hondures: 'treure les puntes a les banyes del bestiar boví' (cf. *DRAE*, s.v. *traspuntar*), valor estretament lligat a l'ACCEPCIÓ 1 de *despuntar/espuntar*.

En català, en canvi, aquest verb el recullen tant el *GDLC* com el *DIEC*, que n'ofereixen una única accepció: 'començar a aparèixer una cosa oculta', que és sinònima a l'ACCEPCIÓ 1 d'*apuntar* ('començar a manifestar-se la punta') i a l'ACCEPCIÓ 3 de *despuntar* ('començar a sortir la punta'), i de l'ús de la qual en trobem mostres en el CTILC:

- (36) a. Havien anat amb ella criatures que tot just *el borriçol* els traspuntava als llavis, minyons en la flor de la joventut, homes madurs, vells que podien ésser pare del seu pare. (CTILC: 1928. Pere Coromines, *Les dites i facècies de l'estrenu filàntrop* en Tomàs de Bajalta, II. *Pigmalió*).
- b. Gaspar se l'imagina com un bou massís, altiu, tot sol, clavat en un límit del camp així que *el dia* traspunta, que es mira de reüll la gleva i que medita (CTILC: 1955. Xavier Benguerel, *El testament*).

Les documentacions més antigues que tenim d'aquest verb en català també despleguen aquest mateix valor ('començar a aparèixer una cosa oculta', ACCEPCIÓ 1), sovint utilitzat per al·ludir al començament del dia (exemples de (37a) i (37b)), però també per fer referència a d'altres entitats que sobresurten per damunt d'allò que les ocultava (exemple de (37c)):

- (37) a. Cant hom se pensa que plourà, | *lo sol* trespunta (DCVB: 1398. Anselm Turmeda, *Llibre dels bons amonestaments*).
- b. Al sisèn jorn al traspuntar de la alba tengueren les ribes de Itàlia (DCVB: 1494. Francesc Alegre, *Quinze Llibres de les Transformacions del poeta Ovidi e los quinze llibres de alegories e morals exposicions sobre ells*).

¹⁴ El *GDLC* explicita que aquest verb procedeix de *punta*. A més, com es mostrarà a continuació, els diversos usos de *traspuntar* tant en català com en castellà sempre al·ludeixen a alguna de les accepcions de *punta*, fet que assenyala clarament a aquest nom (i no al nom *punt*) com a base del verb *traspuntar*. Val a dir, però, que el *Lewis & Short* recull un verb *traspungo*, 'punxar o perforar a través', del llatí tardà (documentat en l'obra de Sant Agustí d'Hipona, ss. IV-V), que podria ser l'antecedent del verb que analitzem en aquest epígraf.

c. Que *ls versos* munten tant, que's colloquen y traspunten sobre Vergili (DCVB: 1561. *Proces o disputa de viudes y donzelles*).

Val a dir que tot i la manca d'ús d'aquesta forma verbal en el castellà dels nostres dies, documentem el verb *traspuntar* en textos castellans antics desplegant el mateix valor que en català, 'començar a aparèixer una cosa oculta':

- (38) a. E viniendo contra el puerto de Marsella, traspuntando *una ysla*, viéronlas remo en puño e las proas a la mar. (CORDE: 1431-1449. Gutierre Díaz de Games, *El Victorial*).
 b. Y, ¿cómo no puede ser que passado este Levante, que os persigue con celada secreta, traspunte *un Poniente que os favorezca* con bandera pública? (CORDE: 1535. Luis Escrivá, *Veneris tribunal*).

També trobem mostres d'aquest mateix verb en una segona accepció, força menys productiva, que és la de 'travessar amb la/les *punta/es*' (ACCEPCIÓ 2), on el nom *punta* desplega la seva ACCEPCIÓ 3 'extrem agut d'un objecte':

- (39) *herrar* es bien conocer el huello quanto a lo primero; lo segundo, bien conocer el casco y la calidad d'él; lo tercero, bien tarragar los clavos; lo quarto, bien traspuntar *las herraduras* en orden y en regla, y saberlas bien avenir y con pocas martilladas; (CORDE: 1564. Francisco de la Reina, *Libro de albeitería*) = clavar clavos (atravesar con puntas).

Així doncs, novament observem com, depenent del context, diverses informacions contingudes en l'estructura lèxica del nom base *punta* es veuen focalitzades, desencadenant-se així la polisèmia, per bé que discreta, del verb *traspuntar*.

3.2.4. Puntejar/puntear

Els darrers verbs de què ens ocuparem en aquest estudi són el català *puntejar* i el castellà *puntear*, creats mitjançant un procés de sufixació del sufix verbalitzador *-ejar/-ear* damunt el nom *punta*. Com hem fet amb la resta de verbs derivats de *punta*, no tindrem en compte les accepcions dels verbs homònims derivats del nom *punt*.¹⁵

¹⁵ Per tal de distingir els casos on *puntejar* (cat.) i *puntear* (cas.) deriven de *punta* ens hem fixat, novament, en si és possible associar el significat desplegat pel verb amb alguna de les accepcions de *punta*. S'han descartat, doncs, els casos on *puntejar/puntear* significa 'marcar punts en una superfície' o 'cosir (això és, donar punts o puntades)'. L'únic diccionari consultat que explicita l'existència de dos verbs homònims, l'un derivat de *punt* i l'altre derivat de *punta*, és el DCVB, tot i que algunes de les accepcions que aquest diccionari associa a *puntejar*₁ (derivat de *punt*) entenem que queden més ben explicades si s'associen a *puntejar*₂ (derivat de *punta*): 'sonar un instrument de corda amb un dit' (que es correspondria amb l'accepció que hem identificat com a ACCEPCIÓ 1 de *puntejar/puntear* derivat de *punta*) i 'indicar el ritme d'una dansa amb el

Les primeres documentacions tant de *puntejar* (en català) com de *puntear* (en castellà) són posteriors a les dels verbs examinats fins ara. El primer ús que hem documentat és el del castellà *puntear*, el segle XVII, amb el sentit de 'fer sonar les cordes (de la guitarra) tocant-les amb la punta dels dits' (ACCEPCIÓ 1):

- (40) a. esta gente tiene pasacalles infusos y guitarra gratis data; era de ver puntear vno y rasgar otros. (CORDE: 1610. Francisco de Quevedo y Villegas, *Sueño de la Muerte*).
 b. Danle todos a compás y vuelven a *puntear* y bailar, (CORDE: 1656. Francisco de Bernardo de Quirós, *Aventuras de don Fruela*).
 c. Vuelven a puntear *el instrumento* (CORDE: 1805. Leandro Fernández de Moratín, *El sí de las niñas*).
 d. El maestro Pedrell, en su Organografía musical antigua española, afirma que la guitarra morisca se usa aún en Argelia y en Marruecos con el nombre de kitra (¿khitara-guitarra?) y que la tañen punteando *las cuerdas* (CORDE: 1916-1939. Manuel de Falla, *Escritos sobre música y músicos*).

Aquest valor no el documentem en el català *puntejar* fins al segle XX, probablement desenvolupat en aquesta llengua per influx del castellà:

- (41) a. lo nostre mestre aprofitava l'oci fent pasturar per lo fang les sangoneres, esmolant i afinant les navatxes i... puntejant *en la guitarra*, l'instrument del qual fea brollar valsos famosos (CTILC: 1935. Josep Pascual Tirado, *De la meua garbera*).
 b. El veia, després d'haver begut i parlat, despenjar *la guitarra*, puntejar-la amb la seva gràcia única (CTILC: 1947. Sebastià Juan Arbó, Tino Costa).

En aquesta accepció el verb *puntejar* es comporta com un verb transitiu amb un argument extern que és el subjecte agentiu, de tipus [persona], i un argument intern que és l'objecte afectat i que és de tipus [instrument de corda] o [corda d'instrument]. Noti's que l'argument intern no sempre apareix a la sintaxi (exemples (40a, b)), per bé que sempre se sobreentén de manera implícita. La base nominal *punta*, que es pren en la seva ACCEPCIÓ 3 'extrem agut d'un objecte', és un argument en l'ombra i du implícit un argument defectiu que al·ludeix a l'objecte del qual la *punta* és part constituent, objecte que sempre s'interpreta com el(s) dit(s) de l'agent que fa sonar l'instrument. La naturalesa esdevenimental d'aquest verb ve en bona mesura determinada per la presència del sufix *-ejar/-ear*, ja que aquest sovint s'empra per tal d'expressar processos atèlics que denoten una acció continuada sense un límit determinat.

El segon valor que desplega aquest verb, per bé que només en català, és 'marcar el ritme d'una dansa amb les puntes dels peus' (ACCEPCIÓ 2):

- (42) a. s'havían desafiado a qui puntejaría millor *les sardanes* (CTILC: 1905. Caterina Albert Paradís (Víctor Català), *Solitud*).
 b. 'incògnita pel sardanista, el qual amb tota llibertat pot ja entregar-se al plaer de la dansa lluint les seves aptituds, puntejant, això és, marcant els passos de punta

so o el moviment dels peus' (que en aquest article es correspon amb l'ACCEPCIÓ 2 de *puntejar/puntear* derivat de *punta*).

saltats, sens descompondre, però, el ritme de la sardana (CTILC: 1922. Aureli Capmany, *Com es balla la sardana*).

c. Colles de joves dansaires formen gracioses rodones en què fadrins i donzelles, dant-se les mans, puntegen movent amb destresa els peus lleugers i hàbils, (CTILC: 1948. Aureli Capmany, *La sardana a Catalunya*).

Pel que fa a l'estructura esdevenimental, *puntejar* també denota un procés quan s'utilitza en aquesta accepció, concretament l'acció repetida de marcar una dansa mitjançant el moviment de les puntes dels peus. Pel que fa a l'estructura argumental, en l'accepció 2 *puntejar* també compta amb un argument extern que és el subjecte agentiu, un argument intern que funciona com l'objecte i que al·ludeix a la dansa que és ballada, un argument en l'ombra que es correspon amb la base nominal *punta* (usada novament en la seva ACCEPCIÓ 3), i un argument defectiu que al·ludeix a l'entitat de la qual *punta* és part (en aquest cas, el(s) peu(s)).

En castellà, documentem el verb *puntear* usat amb el valor de 'remoure la terra amb la punta d'una pala' (ACCEPCIÓ 3), que també pren el nom *punta* en la seva ACCEPCIÓ 3 i que expressa un procés on algú (l'argument extern agentiu) es val d'un objecte dotat de *punta* (argument defectiu, en aquest cas, *la pala*) per tal de realitzar una acció (remoure la terra) que afecta una entitat (l'argument intern: *la terra*):

(43) y yo me puse a puntear *la tierra*, a darle otra forma al cantero, (CORDE: 1945-1964. Julio Cortázar, *Final del juego*).

També aquest verb derivat del nom *punta* ha desenvolupat un valor sinònim a l'ACCEPCIÓ 1 d'*apuntar* ('començar a manifestar-se la *punta*'), l'ACCEPCIÓ 3 de *despuntar* ('començar a sortir la punta'), i l'ACCEPCIÓ 1 de *traspuntar* ('començar a aparèixer una cosa oculta'): 'començar a mostrar-se la punta' (ACCEPCIÓ 4), que sovint s'usa per fer referència a l'inici del dia. Aquesta tercera accepció, però, la documentem exclusivament en català, com es mostra en els exemples de (44):

(44) a. Tots los ulls cerquen claror, y enlloc *la claror* punteja (DCVB: 1879 (1908). Jacint Verdaguer, *Idilis y cants místichs*).

b. Espigada com era..., punteiant-li *els pits* sota el gipó (DCVB: 1904 (1948). J. Pous i Pagès, *Quan es fa nosa*).

Quan *puntejar* pren el valor incoatiu de 'començar a mostrar-se la punta', la base nominal *punta* s'identifica amb la seva accepció 4 ('extrem inicial), i el verb, que no funciona com un verb transitiu com en la resta d'accepcions sinó com un verb inacusatiu (això és, amb un subjecte que no es correspon amb l'argument extern del verb sinó amb el seu argument intern), no expressa un procés, sinó l'inici d'un canvi d'estat a partir del qual l'entitat referida per l'argument intern comença a fer-se manifesta.

Amb tot, tal com s'ha observat en la resta de verbs derivats de *punta*, els diversos valors que *puntejar* i *puntear* prenen en l'evolució de la llengua es generen composicionalment en funció del context en el qual apareixen aquestes formacions.

4. CONCLUSIONS

En aquest treball hem provat de mostrar els avantatges explicatius que proporciona l'ús d'una teoria lèxico-semàntica com el Lexicó Generatiu en l'estudi de la semàntica lèxica històrica.

Els avantatges d'aquest model, que permet identificar els mecanismes sub-lèxics que llicencien el sorgiment de nous significats en l'ús contextual dels mots, s'han il·lustrat mitjançant una anàlisi comparativa de l'evolució semàntica del nom *punta* i els seus derivats verbals en català i castellà, que són els verbs *apuntar* (cat. / cas.), *despuntar* (cat. / cas.), *espuntar* (cat.), *traspuntar* (cat. / cas.), *puntejar* (cat.) i *puntear* (cas.). Concretament, s'ha mostrat que les diverses extensions semàntiques que *punta* ha adoptat en l'evolució d'ambdues llengües són fruit de la seva interacció amb determinats contextos sintàctics; i que la història evolutiva dels verbs derivats d'aquest mot està enormement influïda per la polisèmia de la seva base (*punta*) i pels contextos sintàctics en els quals apareixen.

D'aquesta manera, s'ha demostrat que el significat bàsic de *punta*, que és 'extrem agut', és fruit d'un canvi semàntic que es produí en el pas del llatí al romànic, on *punta* va deixar d'expressar 'punxada' per denotar l'extrem agut d'una arma o instrument punxant' a partir d'un mecanisme de lligam selectiu activat per la combinació de l'estructura lèxica d'aquest mot amb l'estructura lèxica dels seus arguments.

Pel que fa als derivats parasintètics *apuntar* (cat. / cas.), *despuntar* (cat. / cas.), *espuntar* (cat.) i *traspuntar* (cat. / cas.), s'ha vist que el seu valor essencial ve donat per la interacció de la base nominal *punta* amb el prefix que l'encapçala, mentre que les extensions semàntiques documentades en els diversos estadis de la seva evolució ve marcada per la seva combinació sintàctica amb determinats tipus d'arguments. Els derivats sufixats *puntejar* (cat.) i *puntear* (cas.), en canvi, presenten un valor menys marcat que només pot completar-se a partir del context sintàctic, que és el que determina la seva interpretació i, per tant, el que ha activat les seves extensions semàntiques a nivell diacrònic.

Amb tot, s'ha posat de manifest que el canvi semàntic per metàfora, metonímia, generalització o especificació, és, de fet, el resultat de certs mecanismes sub-lèxics que operen en l'EQ dels mots quan aquests entren en determinats contextos. Així doncs, la utilització d'un mot en nous contextos sintàctics és el desencadenant dels canvis i extensions del seu significat, canvis i

extensions que reflecteixen modificacions en l'EQ i que es consoliden mitjançant l'ús reiterat del mot en qüestió en els contextos que activen els nous sentits.

Aquest estudi també ha fet palès que, en general, les diverses formes analitzades han seguit els mateixos camins evolutius tant en castellà com en català.

FONTS

- [CICA] *Corpus Informatitzat del Català Antic*, dirigit per Joan Torruella, amb la col·laboració de Manuel Pérez-Saldanya i Josep Martines. ICREA, Universitat Autònoma de Barcelona. [En línia: <http://www.cica.cat/>] [Consultes: juliol – octubre de 2014]
- [Clave] *Diccionario Clave. Diccionario de uso del español actual*, Ediciones SM. [En línia: <http://clave.smdiccionarios.com/app.php>] [Consultes: juliol – setembre de 2015]
- [CORDE] Real Academia Española. *Corpus Diacrónico del Español*. [En línia: <http://www.rae.es>] [Consultes: juliol – octubre de 2015]
- [CREA] Real Academia Española. *Corpus de Referencia del Español Actual*. [En línia: <http://www.rae.es>] [Consultes: juliol – octubre de 2015]
- [CTILC] Institut d'Estudis Catalans. *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana*. [En línia: <http://ctilc.iec.cat/>] [Consultes: setembre – octubre de 2015]
- [DCECH] Corominas, Joan i José Antonio Pascual (1980-1991). *Diccionario Crítico Etimológico Castellano e Hispánico*. Madrid: Gredos.
- [DCVB] Alcover, Antoni Maria i Francesc de Borja Moll (2001-2002). *Diccionari català-valencià-balear*, IEC-Editorial Moll. [En línia: <http://dcvb.iecat.net.>] / [Alcover, Antoni Maria & Francesc de Borja Moll (1930-1961). *Diccionari català-valencià-balear: inventari lexical i etimològic de la llengua catalana*. Palma de Mallorca: Moll.]
- [DDLC] Institut d'Estudis Catalans. *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*. [En línia: <http://dcc.iec.cat/ddlc/index.asp>] [Consultes: setembre – octubre de 2015]
- [DECat] Coromines, Joan (1980/1982, 1991, 1995). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, 9 vols. Barcelona: Curial Edicions Catalanes.
- [DRAE] Real Academia Española (2001). *Diccionario de la Real Academia Española*. Madrid: RAE-Espasa Calpe. [En línia: <http://www.rae.es>] [Consultes: agost de 2015]
- [DTCA] Centre de documentació Ramon Llull. *Diccionari de Textos Catalans Antics*. [En línia: <http://www.ub.edu/diccionari-dtca/>] [Consultes: agost – octubre de 2015]
- [Gaffiot] Gaffiot, Félix (1934). *Dictionnaire Illustré Latin-Français*. París: Hachette.
- [GDLC] Grup Enciclopèdia Catalana. *Gran Diccionari de la Llengua Catalana*. [En línia: www.diccionari.cat] [Consultes: agost – setembre de 2015].
- [Lewis & Short] Lewis, Charlton T. & Charles Short (1879). *A Latin Dictionary: Founded on Andrews' Edition of Freund's Latin Dictionary: Revised, Enlarged, and in Great Part Rewritten by Charlton T. Lewis, Ph.D. and Charles Short, LL. D.* Oxford: Clarendon Press. [En línia: <http://perseus.tufts.edu/hopper/>] [Consultes: agost – setembre de 2015]
- Terreros y Pando, Esteban (1786). *Diccionario castellano con las voces de ciencias y artes*, 4 vols. Imprenta de la Viuda de Ibarra. Madrid.

[VF] Institut d'Estudis Catalans: *Vocabulari de la Llengua Catalana Medieval de Ll. Faraudo de Saint-Germain*. [En línia: <http://www.iec.cat/faraudo/>] [Consultes: agost – octubre de 2015].

BIBLIOGRAFÍA

- ACEDO-MATELLÁN, V. (2006), «Una aproximació sintàctica als verbs prefixats en català», *Estudios Catalanes*, 4, 41-78.
- BATIUKOVA, O. (2006), *Del léxico a la sintaxis: aspecto y qualia en la gramática del ruso y del español*. Tesis Doctoral. Universidad Autónoma de Madrid. [En línia: <http://digitool-uam.greendata.es/>]
- BATIUKOVA, O. (en premsa), «Restricciones léxico-semánticas y mecanismos composicionales en la morfología derivativa: el caso de *-iza(r)*». En Buenafuentes, C., Clavería, G. i Pujol, I. (Eds.), *Cuestiones de morfología*, Frankfurt am Main – Madrid, Vervuert-Iberoamericana.
- BOSQUE, I. (2004). «Combinatoria y significación. Algunas reflexiones». En *REDES. Diccionario combinatorio del español contemporáneo*, Madrid, SM, LXXVII-CLXXIV.
- CANO CAMBRONERO, M. A. (2010), «La entrada léxica de los verbos de movimiento: los contenidos sintácticamente relevantes», *ELUA*, 23, 51-72. [En línia: <http://hdl.handle.net/10045/14745>]
- CASANOVA, E. (2010), «L'evolució dels prefixos *des-* i *es-* en català a la llum de la Romània». En M. Iliescu, H. Siller-Runggaldier, P. Danler (eds.), *Actes du XXVe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes (3-8 September 2007 Innsbruck)*, Berlín/NewYork, De Gruyter, vol. VII, 385-394.
- DE MIGUEL, E. (2009), «La Teoría del Lexicón Generativo» en de Miguel, E. (Ed.), *Panorama de la lexicología*, Barcelona, Ariel. 337-368.
- DE MIGUEL, E. (2012). «Properties and Internal Structure of the Lexicon: Applying the Generative Lexicon Model to Spanish» en Sanz, M. i Igoa, J.M. (eds.), *Applying Language Science to Language Pedagogy: Contributions of Linguistics and Psycholinguistics to Second Language Teaching*. Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing. 165-200.
- FERNÁNDEZ JAÉN, J. (2006), «Semántica cognitiva diacrónica de *acostarse*», *ELUA*, 20, 131-148. [En línia: <http://hdl.handle.net/10045/6077>]
- FERNÁNDEZ JAÉN, J. (2012), *Semántica cognitiva diacrónica de los verbos de percepción física de español*. Tesis Doctoral. Alicante: Universidad de Alicante. [En línia: <http://hdl.handle.net/10045/26481>]
- GEERAERTS, D. (1997), *Diachronic prototype semantics: a contribution to historical lexicology*, Oxford, Clarendon Press.
- GIBERT SOTELO, E. (2015), «Asymmetries between goal and source prefixes in Spanish: a diachronic account». Paper presentat a la 22nd *International Conference on Historical Linguistics* (Nàpols, 27-31 de juliol de 2015).
- GIBERT SOTELO, E. (en premsa a), «Evolución léxico-semántica de *desviar(se)*: una aproximación desde la Semántica Cognitiva Diacrónica y el Lexicón Generativo» en Buchi, E., Chauveau, J.P. i Pierrel, J.M. (eds.), *Actes du XXVIIe Congrès international de linguistique et de philologie romanes (Nancy, 15-20 juillet 2013)*. 3 volumes, Strasbourg, Société de linguistique romane/Éliphi.

- GIBERT SOTELO, E. (en premsa b), «Descomposición Léxico-Conceptual de los verbos parasintéticos con prefijo *des-*» en De Lucas Vicente, A. et al. (eds.), *Lenguas, lenguaje y lingüística. Contribuciones desde la Lingüística General*, Pamplona, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra.
- GIBERT SOTELO, E. I PUJOL PAYET, I. (2015), «Semantic approaches to the study of denominal parasynthetic verbs in Spanish», *Morphology*, 25 (4), 439-472.
- GROSSMANN, M. (1994), *Opposizioni direzionali e prefissazione: analisi morfologica e semantica dei verbi egressivi prefissati con des- e es- in catalano*, Padova, Unipress.
- MONTSERRAT I BUENDIA, S. (2007), *La semàntica diacrònica cognitiva: una aplicació a propòsit de venir, arribar i aplegar (segles XII-XVI)*. Tesi Doctoral, Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat – IEC.
- NEIRA MARTÍNEZ, J. (1969), «Los prefijos *es-*, *des-*, en aragonés», *Archivum*, nº XIX, 331-41.
- PAZ ALFONSO, A. (2014), *Semántica Cognitiva e Historia del Léxico: evolución de los verbos entrar y salir (ss. XIII-XV)*. Tesi Doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.
- PHARIES, D. (2012), «El prefijo *es-* en castellano y en las otras variedades hispanoromances» en *Anexos Revista de Lexicografía*, A Coruña, Servizo de Publicacións Universidade da Coruña.
- PHARIES, D. & PUJOL PAYET, I. (2015), «Consideraciones filológicas sobre los verbos parasintéticos con prefijo *es-* en la historia del espanyol» en García Martín, J. M. (ed.), *Actas del IX Congreso Internacional de Historia de la Lengua Española (Cádiz, septiembre de 2012)*, Madrid – Frankfurt Am Main, Iberoamericana – Vervuert.
- PUJOL PAYET, I. (2014), «From Latin to Old Spanish: on the Polysemy of Denominal Parasynthetic Verbs Prefixed with *a-*», *Carnets de Grammaire, CLLE-ERSS*, 22, 276-299.
- PUSTEJOVSKY, J. (1995), *The Generative Lexicon*, Cambridge, MA, MIT Press.
- PUSTEJOVSKY, J. (2006), «Type theory and lexical decomposition», *Journal of Cognitive Science*, 7(1), 39-76.
- PUSTEJOVSKY, J. (2011), «Coercion in a general theory of argument selection», *Linguistics*, 49(6), 1401-1431.
- VENDLER, Z. (1967), *Linguistics in philosophy*, New York, Cornell University Press, Ithaca.